

Nr 8

Konstitutionsutskottets utlåtande i anledning av motioner om vidgad rösträtt för utlandssvenskar.

Ärendet

I detta utlåtande behandlas följande motioner, i vilka hemställts om vidgad rösträtt för utlandssvenskar:

1) Motionen II: 81 av herrar Wahlund och Eliasson i Sundborn (båda cp).

2) De likalydande motionerna I: 97 och II: 136. Texten är tryckt i första kammaren. Motionärer är i *första* kammaren herr Tistad samt herrar Skårman, Karl-Erik Eriksson och Nyman (alla fp) samt i *andra* kammaren fru Fränkel samt herrar Jonsson och Enskog (alla fp).

3) De likalydande motionerna I: 303 av herrar Dahln och Lundström (båda fp) och II: 383 av herrar Wedén och Ohlin (båda fp). Texten är tryckt i andra kammaren.

4) Motionen II: 560 av herr Björkman och fru Sundberg (båda h).

Hemställan i envar av dessa motioner återges nedan efter en redogörelse för gällande lagregler, vilken syntes erforderlig som bakgrund.

Gällande lagregler

Genom ändring i lagen om val till riksdagen, som beslöts i december 1967 och trädde i kraft vid årsskiftet, infördes regler om rösträtt för utlandssvenskar. Tidigare var mantalsskrivning i riket undantagslöst en förutsättning för rösträtt, genom att röstlängden, som enligt 16 § riksdagsordningen är grundläggande för rösträtten, bygger på mantalslängderna. Endast vissa speciella kategorier svenska medborgare i utlandet förblir mantalsskrivna i riket. Reformen innebar att vid sidan av den vanliga röstlängden skall upprättas särskilda röstlängder för utlandssvenskar. Svensk medborgare, som flyttat utomlands och upphört att vara mantalsskriven i Sverige, skall efter ansökan upptas i särskild röstlängd och därmed få möjlighet att delta i val till andra kammaren och folkomröstningar, om han uppfyller de villkor som riksdagsordningen föreskriver för rösträtt och har varit kyrkobokförd i Sverige någon gång under de fem kalenderåren närmast före det år då röstlängden upprättas. Sitt svenska medborgarskap skall sökanden styrka genom intyg om innehav av giltigt svenskt pass. Dessa grundläggande bestämmelser återfinns i 53 a, b och c §§ vallagen. Lagreglerna i övrigt kan med hänsyn till motionärernas förslag förbigås med anteckning endast,

Bihang till riksdagens protokoll 1968. 5 saml. 2 avd. Nr 8

att varje utlandssvensk skall tas upp i den särskilda röstlängden för den valkrets där han senast var kyrkobokförd.

Om 16 § riksdagsordningen bör nämnas att den bl. a. stadgar att »valrätt tillkommer en var man och kvinna, som är svensk undersåte och senast under nästföregående kalenderår uppnått tjugu års ålder» samt att »till efterrättelse vid val skall finnas röstlängd».

Motionerna

Motionärernas förslag kan sammanfattas sålunda. Såväl II:81 som I:303/II:383 åsyftar att begränsningen till dem som varit kyrkobokförda här något av de sista fem kalenderåren före röstlängdsåret skall upphävas och rösträtt ges alla som någon gång varit kyrkobokförda här. Även motionen II:560 förordar i princip samma lösning, men det tilläggs att man kan överväga att ytterligare kräva att kyrkobokföringen skall ha skett efter viss ålder, t. ex. 12 år. Alla dessa motioner åsyftar lagändring som kan tillämpas vid årets andrakammarval. Motionerna I:97/II:136 avvisar varje begränsning av den röstberättigade kretsen; även den som aldrig varit kyrkobokförd här skall alltså få rösträtt. Det föreslås att alla utlandssvenskar skall rösta i Stockholm och att lagändring skall ske före det riksdagsval som avses äga rum 1970.

Beträffande motiveringen hänvisas till II:81, I:97, II:383 och II:560. Yrkandenas avfattning är följande.

I II:81 hemställs: att riksdagen måtte besluta, att utomlands bosatta svenska medborgare, som är myndiga och innehar giltigt svenskt pass, må äga möjlighet att delta i andrakammarval och folkomröstningar i Sverige, därest de någon gång har varit kyrkobokförda, med giltighet redan vid 1968 års andrakammarval; samt att konstitutionsutskottet måtte utarbeta förslag till härför erforderlig ändring av lagen om val till riksdagen.

I I:97 och II:136 hemställs: att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om förslag till sådan ändring i lagen om val till riksdagen att varje svensk medborgare, som enligt § 16 första och andra styckena riksdagsordningen är tillförsäkrad valrätt, beredes möjlighet att upptagas i röstlängd, även om han icke är mantalsskriven här i riket.

I I:303 och II:383 hemställs: att riksdagen måtte besluta att 53 b § mom. 2 första satsen i lagen den 26 november 1920 om val till riksdagen får följande lydelse: »ej är mantalsskriven i riket men någon gång varit här kyrkobokförd».

I II:560 hemställs: att riksdagen måtte besluta om vidgad rösträtt för utlandssvenskar i enlighet med det anförda; och att konstitutionsutskottet måtte utarbeta erforderlig lagtext.

Uttalanden i 1967 års riksdagsärende

Beträffande förhistorien till 1967 års reform hänvisas till propositionen (nr 145) och utskottets utlåtande (nr 55). Här skall endast antecknas att två betänkan den avgetts i ärendet: »Utlandssvenskars deltagande i allmänna val» (SOU 1962:19) av 1955 års valutredning samt »Utlandssvenskars registrering» (SOU 1965:75) av 1963 års utredning angående utlandssvenskars folkbokföring.

I *propositionen* (s. 49) anförde departementschefen till en början följande av betydelse i nu förevarande ärende:

Svårigheterna att tillgodose önskemålet om rösträtt för utlandssvenskar sammanhänger med att utlandssvenskarna utgör en mycket heterogen grupp. I gruppen ingår personer som emigrerat i egentlig mening, dvs. definitivt lämnat Sverige i avsikt att skapa sig en ny framtid i ett annat land. Men det finns också utlandssvenskar som bor i ett främmande land under ett begränsat antal år t. ex. för studier eller som representanter för svenska företag eller som tjänstemän i internationella organisationer. Tänker man på emigranterna ter det sig knappast rimligt att de skall ha rösträtt vid svenska val, eftersom de inte alls eller endast i mycket ringa utsträckning påverkas av de beslut som riksdagen och svenska kommunala församlingar fattar. Tänker man däremot på den senare kategorin finner man att starka skäl talar för att bortovaro hemifrån under några få år inte skall behöva medföra ens temporär förlust av rösträtt. Antalet svenskar som vistas utomlands en kortare period för att sedan återvända hem har ökat under de senaste decennierna och kommer sannolikt också i framtiden att öka i takt med den ekonomiska integrationen i Europa och vidareutvecklingen av våra internationella förbindelser med världen i övrigt.

— — — Men jag vill genast göra klart att problemen på detta område är sådana att man aldrig kan komma fram till en helt idealisk lösning. Redan av vad jag tidigare har sagt framgår att det inte kan komma ifråga att ge rösträtt åt alla svenska medborgare som bor utomlands oavsett om de kan antas återvända till Sverige och oavsett hur länge de varit borta hemifrån. Men det är å andra sidan inte möjligt att utforma regler som på ett oomtvistligt sätt skiljer ut just de utlandssvenskar som bör vara bevarade vid sin rösträtt under vistelsen utomlands. Om man vill ha en positiv lösning, måste man acceptera regler som innebär en schematisk avgränsning av den röstberättigade personkretsen.

De närmare skälen för den föreslagna femårsgränsen utvecklade departementschefen sålunda (s. 51—52):

Båda utredningarna har föreslagit regler som innebär att endast utlandssvenskar som tidigare varit folkbokförda i Sverige skall få rätt att delta i andrakammarvalen. 1955 års valutredning har i sitt förslag dessutom uppställt krav på en tidsgräns som innebär att folkbokföringen i Sverige skall hänföra sig till något av de senaste fem åren före det år då röstlängden upprättas. Detta är enligt min mening en naturlig och riktig tanke. Dels är typiskt sett ovissheten större om utlandssvensken någonsin kommer att återvända till Sverige ju längre han har varit borta. Dels måste man anta att förtroendet med svensk samhällsutveckling och med de problem som

är aktuella i den svenska dagspolitiken generellt sett blir mindre ju längre tid som har förflutit från det utlandssvensken lämnade Sverige. Mot en tidsgräns kan inte med fog invändas att den är ett alltför grovt kriterium. Som jag tidigare framhållit ligger det i sakens natur att den röstberättigade personkretsen måste bestämmas på ett schematiskt sätt. Om man stannar vid fem år som valutredningen har föreslagit torde rösträttsreformen inbegripa alla de kategorier av utlandssvenskar som det är särskilt angeläget att få med. Som jag ser det är det väsentligaste skälet för den tilltänkta reformen att man bör anpassa vallagstiftningen till en modern tids förhållanden. Med det livliga ekonomiska och kulturella utbyte över gränserna som numera förekommer är det framför allt angeläget att se till att rösträtten inte går förlorad för de många svenskar som tillbringa några år i ett främmande land t. ex. för studier eller såsom led i yrkesverksamhet eller för att göra en insats i internationell biståndsverksamhet.

För den av valutredningen förordade tidsgränsen kan emellertid anföras även andra skäl. Förändringar av betydelse för rösträtten som inträffar efter det utlandssvensken lämnat Sverige är svåra att få besked om för de svenska röstlängdmyndigheterna. Osäkerheten om den som vill bli upptagen i röstlängd verkligen uppfyller de allmänna rösträttsvillkoren i 16 § riksdagsordningen skulle kunna bli besvärande om man inte hade en tidsgräns. Detta gäller inte minst det grundläggande rösträttsvillkoret att vederbörande skall vara svensk medborgare för att få komma med i röstlängden. Den bevisning om medborgarskapet som man kan fordra i röstlängdssammanhang måste under alla förhållanden bli summarisk och den kan inte ge hundraprocentig säkerhet. I sammanhanget kan erinras om att en svensk, som bosätter sig i annat nordiskt land, brukar kunna förvärva medborgarskap i hemvistlandet efter fem år. Han förlorar då samtidigt sitt svenska medborgarskap.

Valutredningens förslag om ett femårsvillkor är alltså enligt min uppfattning välmotiverat från både principiella och praktiska synpunkter. Jag förordar att man tar fasta på förslaget vid lösningen av utlandssvenskarnas rösträttsfråga.

Utskottet (10 led. s) tillstyrkte propositionen och anförde följande av betydelse i detta sammanhang:

Utskottet finner liksom departementschefen uppenbart att en avgränsning måste ske. Avgörande för denna borde vara i vad mån vederbörande avser att återvända till Sverige och i vad mån han påverkas av de beslut som den svenska riksdagen fattar. Att ta fasta på antaganden om utlandssvenskarnas allmänna intresse för och känsla av samhörighet med hemlandet eller på det av alla erkända värdet av att upprätthålla banden med svenska medborgare utomlands är däremot knappast riktigt i förevarande sammanhang. Dessa i och för sig viktiga och beaktansvärda synpunkter bör inte vara avgörande för om möjlighet att genom rösträttsutövning påverka de politiska besluten i hemlandet skall medges eller inte. Emellertid är det uppenbarligen inte möjligt att nå en avgränsning som direkt bygger på de allmänna kriterier som här angetts. Som departementschefen framhållit måste man acceptera regler som innebär en schematisk avgränsning av den röstberättigade personkretsen. Propositionens förslag bygger på en femårsgräns. Utskottet har funnit att denna lösning tillgodoser de synpunkter, som utskottet anlagt, på ett så tillfredsställande sätt som synes möjligt.

I en *reservation* (9 led. h + fp + cp) föreslogs en ändring, motsvarande vad som nu yrkas i motionerna II: 81 samt I: 303/II: 383. Som motivering anfördes:

Enligt utskottets mening bör utgångspunkten vid bedömningen av denna fråga vara, att riksdagsordningen i 16 § anger att »valrätt tillkommer en var man och kvinna som är svensk undersåte» och uppfyller vissa krav i övrigt. Det föreskrivs att valrätten skall grundas på »förhållandena vid röstlängdens tillkomst» och att närmare bestämmelser skall ges i vallagen. För att utesluta någon från hans grundlagsenliga rösträtt, trots att han då röstlängd upprättas är svensk medborgare och uppfyller övriga villkor, måste starka skäl anföras. Ett sådant skäl är att röstlängden måste grundas på folkbokföringen. Detta leder till att man måste, på sätt motionärerna förutsatt, uppställa krav på att rösträtt endast får utövas av den som någon gång varit kyrkobokförd i riket. Några bärande skäl för ytterligare avsteg från riksdagsordningens huvudregel har utskottet emellertid inte kunnat finna. Då några tekniska hinder inte heller, såvitt framkommit, möter mot en sådan lösning, förordar utskottet att någon sådan tidsgräns som propositionen innehåller inte föreskrivs. Propositionen bygger på det felaktiga betraktelsesättet, att rösträtten och inte undantagen därifrån skall motiveras. Att uppställa krav på kunskaper om hemlandet, önskan att återvända eller liknande överensstämmer inte med grundlagens ord och anda. Härtill kommer att själva förfarandet utformats på sådant sätt, att det i varje enskilt fall kommer att bli beroende av utlandssvenskens eget initiativ om han blir upptagen i röstlängden. Härav följer att endast personer med verklig anknytning till hemlandet kommer att rösta. En sådan tidsgräns, som propositionen föreslår, medför också den otillfredsställande konsekvensen, att en utlandssvensk, som en gång efter anmälan beretts rösträtt och utövat denna vid val, något år senare kan berövas sin rätt. En person som fått rösträtt 1968 kan sålunda vägras att rösta 1970.

Utskottet

Under hänvisning till sitt av riksdagen under höstsessionen 1967 godkända utlåtande i samband med införandet av gällande lagregler om rösträtt för utlandssvenskar hemställer utskottet,

att riksdagen avslår motionerna II: 81, I: 97 och II: 136, I: 303 och II: 383 samt II: 560.

Stockholm den 6 februari 1968

På konstitutionsutskottets vägnar:

GEORG PETTERSSON

Närvarande:

från första kammaren: herrar Georg Pettersson (s), Erik Olsson (s), Carl Albert Anderson (s), Sveningsson (h), fru Segerstedt Wiberg (fp), herrar Dahl (s), Sörilin (s), Hernelius* (h) och Sörenson* (fp); samt

från andra kammaren: herrar Nilsson i Östersund (s), Hamrin i Jönköping (fp), Henningsson (s), Wahlund (cp), Magnusson i Tumhult (h), fru Thunvall (s), herrar Johansson i Trollhättan (s), Nelander (fp), Andersson i Billingsfors (s) och Lindberg (cp).

* Ej närvarande vid justeringen.

Reservation

av herr Sveningsson (h), fru Segerstedt Wiberg (fp) samt herrar Hernelius (h), Sörenson (fp), Hamrin i Jönköping (fp), Wahlund (cp), Magnusson i Tumhult (h), Nelander (fp) och Lindberg (cp):

Av de skäl som utvecklats i den reservation, som avgavs till utskottets utlåtande under höstsessionen 1967 i samband med införandet av gällande lagregler om rösträtt för utlandssvenskar anser vi att utskottet bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionerna II: 81 samt I: 303 och II: 383 ävensom i anledning av motionerna I: 97 och II: 136 samt II: 560 för sin del besluter att 53 b § första stycket 2) lagen om val till riksdagen skall erhålla följande som utskottets förslag betecknade lydelse:

(Nuvarande lydelse)

2) ej är mantalsskriven i riket men varit kyrkobokförd här någon gång under de fem kalenderår som närmast föregått det år då röstlängden upprättas.

(Utskottets förslag)

2) ej är mantalsskriven i riket men någon gång varit här kyrkobokförd.